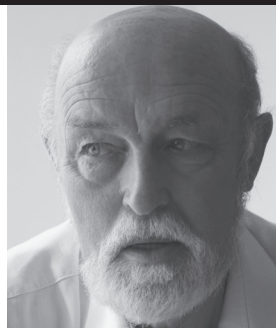

Janez Kajzer

Intervju s tovarišem Titom

V skladu s pravili oblikovanja časopisne novice zapišimo, da je kraj dogajanja Ljubljana, tam nekje proti koncu petdesetih let, že skoraj na prelomu v šestdeseta. V prestolnici ene od šestih jugoslovanskih republik smo. Pročelja secesijskih stavb, ki so nekoč blestela v svežih barvah in oblikah, zdaj lebde v zamolkli zamazanosti, ki jo je povzročil dolgoletni povojni smog. Po ulicah hite meščani in podeželani z nahrbtniki, eni kot drugi prekriti s podobno sivino kot fasade. Ne mudi se jim. Slišati je predirljivo cviljenje tramvajskih vozov, ki obvladujejo mestni ambient že več kot pol stoletja, a hitijo po njih tudi že trolejbusi, znanilci nove dobe in vse modernejših časov. V skladu z vsesplošno sivino so tudi izložbe trgovin kar se da skromne in neinventivne. Tujcev na ulicah skoraj ni: ni tujih turistov, ki bi zanimivosti prestolnice lovili v svoje objektivne, v mestu ni nobene ambasade, še konzulata ne. V oko padejo le miličniki; ti na glavni, Titovi cesti ustavljajo pešce, ki jo prečkajo zunaj pravkar zarisanih zeber; kajti mesto je v najstrožjem središču dobilo svoj prvi semafor, zdaj pa je modernega prometa nevajene meščane treba disciplinirati in privaditi novemu redu. Pred utripajočimi semaforškimi lučmi se zbirajo gruče in radovedno motrijo presenetljive novosti.

Na robu središča tega že na prvi pogled nadvse zaspanega mesta stoji mogočna stavba RK ZSZ-ja, kakor s kraticami označujejo enega izmed visokih in uglednih podoblastnih organov. V tej stavbi, v katero je pooblaščenim osebam mogoče vstopiti le mimo čuječega vratarja, je v dveh srednje velikih sobah nameščeno uredništvo časopisa Naša obzorja, glasila istega RK ZSZ-ja. Tamkaj za šestimi pisalnimi mizami sedi šest uslužbencev. Oči imajo uprte v okorne, stare, še predvojne remingtonne. Zrak para drdrajoč hrup kovinskih črk pisalnih strojev, ki novinarjem omogoča, da se povsem posvetijo pisanju člankov za svoj časopis in jih pri tem ne motijo človeški glasovi, tudi če se oglašajo tik ob njih.

V eni izmed sob sedita tudi obe urednici. Zaradi svojega položaja sta nekoliko svobodnejši. Včasih ju službeni opravki zadržijo zunaj ugledne stavbe, včasih sta zadržani na pogovorih, konferencah ali delovnih sestankih predsedstva RK ZSZ-ja. Toda to je že skoraj preteklost. Kje so že časi, ko so se takšni sestanki odigrali sleherni dan; zdaj minejo brez njih celi meseci. Časopis, ki je nekoč davno, v prvem povojnem obdobju, svojim bralcem posredoval neskončne govore in cele plahte natančnih poročil z večdnevnih pomembnih sestankov, je že zdavnaj prepuščen samemu sebi in iznajdljivosti obeh urednic. Nekdanjo revolucionarno, aktivistično vsebino so že povsem prekrile nove oblike sporočilnosti in celo zabave: reportaže, ki poskušajo izžarevati duhovitost; glose, ki si prizadevajo biti kritične ali celo posmehljive, a razumljivo niti po naključju ne zadevajo oblastnikov, ampak drobne špekulante ali denimo obrtnike, ki po mnenju piscev preveč izkoriščajo nebogljene vajence; razglabljanja o novih zahodnih filmih, ki polnijo domače kinematografe; slike razgaljenih filmskih div; trivialni romani v nadaljevanjih; celo že križanke; horoskopi pa še ne (ti sodijo na področje mistike, ki je v novih časih deležna le posmeha).

Poglejmo si ti dve urednici čisto od blizu. Glavno in odgovorno urednico ogovarjajo s tovarišico Hermano. To je stasita, čedna gospa kakih triintridesetih let, vredna moškega pogleda. Človeka zna pogledati prodorno, naravnost v oči. Govori gladko, izraža se natančno, njena sporočila so avtoritativna, bolj ukazi kot predlogi ali želje. Ve se, da je soproga pomembnega republiškega funkcionarja in da je iz prve roke poučena o marsičem, o čemer ljudstvo niti ne slutiti. Avtoriteto gradi na svoji dolgotletni uredniški karieri in na svoji revolucionarni preteklosti (še kot nepolnoletno dekle je bila aktivistka OF v nekem večjem primorskem kraju). Ve se, da je njena izobrazba skromna, preskromna celo po njenem lastnem mnenju. Če bi bila nekoliko izdatnejša, bi sedela kje bolj visoko, menijo poznavalci, in tako ocenjuje tudi sama. Pomanjkljivo védenje nadomešča z izkušnjami in s prirojeno ostro presojo ljudi in dogodkov. Presoja pa tako in tako predvsem pisne izdelke podrejenih časnikarjev in zunanjih sodelavcev. Na začetku kariere se je pisanja lotevala tudi sama, je to že zdavnaj opustila. Na zunaj je to videti že na njeni pisalni mizi: edina je, ki ni opremljena z remingtonom.

Njena pomočnica je tovarišica Gita, kar pride od Brigitte, in je njeno živo nasprotje. Je kako leto mlajša od svoje šefinje, plavalasa in kot pregovorno večina plavalask ravno prav spogledljiva. Njeno lepo oblikovano telo, njen gibčen korak, njene modre oči, njen igrivi govor privlačijo številne moške. V nasprotju s svojo neposredno predstojnico Hermano,

ki je vseskozi zadržana, tudi na družabnih dogodkih ustrezno distancirana in tako s svojim zunanjim videzom kot vedenjem povsem ustreza idealu ženske nove, komunistične družbe, Gita svojo ženskost razdaja dokaj sproščeno in neposredno, na priložnostnih družabnostih (denimo na kakem sprejemu) zna nagniti kozarec (Hermana pa iz njega komaj srebnje), zna se zavrteti v divjem plesu in celo ugnati kako porednost, ki pa jo pozneje obžaluje. Tako kroži pripoved, da je na neki precej slovesni in ugledni večerji, razžarjena od nekoliko preveč pijače, potegnila prt z mize. Čeprav je bila sprva to le gesta prešerne objestnosti, se je v hipu spremenila v pravo katastrofo: prt je voljno sledil njenemu gibu, zatem pa so se nanj zgrinjale polne steklenice, se zvrčali kozarci, se drobili krožniki, gostje so odskočili od mize, s prtiči so pivnali vinske luže, ki so se razlivale po mizi in po stolih ... Prihiteli so natakariji in odpravljali posledice nenadnega razdejanja. Giti ni nihče rekel žal besede. Se pač zgodi. Kdo bi kaj očital razcveteli lepoticici!

Še nekaj ločuje Hermano in Gito. Lahko bi rekli, da Gita izgoreva za svoj častnikarski poklic. Nenehoma govori o njem, ves čas nekaj snuje, veseli se, kadar ji pride pod roke kakšna sveža snov, ki bi jo bilo vredno upesniti. Tudi njeni razgledi niso presežni, prej bi lahko rekli, da ima v svojem vedenju številne praznine. Malce zlahka se da navdušiti za kaj, še zlasti če so tisti, ki jo navdušujejo, v njenih očeh razgledani ljudje, tako rekoč intelektualci novega časa. Tako so jo nekateri funkcionarji RK ZSZ-ja, s katerimi goji službene vezi, v zadnjem času opozorili na novo izdajo Boccaccievega *Dekameron*a. Malo po svojem prepričanju, malo iz veselja pokratkočasiti se z lepoticiko, ki namenja njihovim besedam spoštljivo pozornost, so ji razložili, da je natis dela, polnega spotakljivih prizorov, telesnosti in skrivne zasebnosti, kar vse je v celoti tako tuje idealom socialistične družbe, pravi anahronizem. Povrhu je nadvse zajetna knjiga izšla v razkošni bibliofilski izdaji, v kakršni ne izide nobeno delo domačega avtorja. Tipično je tudi, da so uporabili prevod predvojnega prevajalca, ki nima nobenega stika z današnjo stvarnostjo. Knjiga je bila deležna visoke družbene subvencije. Ali ni v vsem tem nekaj protidružbenega? Ali se ne skrivajo za tem javnim dejanjem reakcionarne sile, ki so samo čakale na ta trenutek in se zdaj privoščljivo hahljajo? Gita se je branja knjige lotila tudi sama in se kaj hitro prepričala, da imajo njeni kritiki v marsičem prav. Ni minilo dolgo, ko je njihove pripombe, zabeljene z nekaterimi svojimi, upesnila v glosi, ki je zagledala beli dan na časopisnih straneh Naših obzorij. Njeni obveščevalci so se zdaj zadovoljno hahljali vase, saj je bila glosa živ dokaz moči njihovega prepričevanja. Toda našel se je še neki drugi poznavalec starodavnega dela, ki je na

straneh ene izmed uglednih literarnih revij njeni glosi oporekal, češ da sodi *Dekameron* v sam vrh svetovne literature, da je treba nanj gledati z očmi tedanjega povsem drugačnega časa in da je zagotovo dobrodošel tudi v socialističnih knjigarnah in knjižnicah. Iz nevednosti glosatorke pa se je prosto po Prešernu celo ponorčeval, češ naj sodi o tistem, kar pozna (morda o kuharicah in kuhinji) in ne o visočavah, ki jih s svojega razgledišča ne more uzreti. Gita je bila globoko užaljena, v pogovoru s Hermano je menila, da se, kakor koli že, tudi za tem odgovorom skrivajo nasprotno sile, zatem pa sta skupaj sklenili, da je najbolje obmolkniti in ne drezati v osir.

Gita ima še nekoga, ki ji je pri njenem vsakdanjem novinarskem početju v močno oporo. To ji nudi njen soprog, udeleženec NOB-ja, resda ne prvoborec, saj to že zaradi svojih let ni mogel biti, vendar vseeno partizan, ki jih navsezadnje ni na pretek. Tudi on je funkcionar nove družbe, od svojih vrstnikov, ki so vsi malce oholi in gledajo na ljudi okrog sebe zviška in so vsevedni, se loči po podeželski preprostosti in odprtosti. Zavzeto opravlja dolžnosti, ki so mu naložene, toda hkrati ima oči tudi za druge, ceni njihovo delo in pripravljen jim je pomagati. Enak odnos ima tudi do Gite, čeprav je viharen ogenj, v katerem sta se nekoč razplamtela, že zdavnaj pojenjal. Kadar pa mu Gita, ki svoje notranje napetosti sprošča s kakšno objestnostjo, najsi gre za nerodnost, ki jo je zadnjič zagrešila na večernem sprejemu ali pa za tokratno nerodnost z nepremišljeno gloslo o umestnosti *Dekamera*na, iskreno potoži, se vsakokrat poda v vlogo dobrohotnega tolažnika, češ vsakemu se lahko kdaj kaj pripeti in vsakdo se kdaj lahko zmoti in ni vrag, da se ne bi zmotila novinarka, ki mora dan za dnem o nečem presojati. Ena izkušnja več, pa gremo dalje! Zdi se celo, da takšne izkušnje njuno malce razvodenelo razmerje vsakič nekoliko okrepijo.

Toda Gita je že pozabila na sarkastično duhovitost, ki ji jo je namenil znani literat. Še več. Svojo nezamerljivost je pokazala tako, da ga je povabila k sodelovanju pri Naših obzorjih. Če že o vsem vse ve, naj nekaj tega pove tudi njenim bralcem.

Hermane ne prevzemajo ne časnikarske ne ustvarjalne strasti. Potem ko se je še rosno mlada podpisala pod nekaj referatov, napisanih za predsedstvo RK ZSZ-ja, katerega delegirana članica je bila, se je pravzaprav ukvarjala samo še s prispevki drugih. Dan za dnem je brala in presojala izdelke profesionalnih sodelavcev in kdaj pa kdaj izrekla kako pripombo ali svetovala črtanje enega ali drugega stavka, prijazno sprejemala zunanje sodelavce, skrbela, da je bil časnik pravočasno pripravljen za tisk, in bedela nad številnimi banalnostmi, ki jih prinaša tako delo. Podoba časopisa, kakršna

je bila, se ji je zdela povsem zadovoljiva. Ni ji prišlo na misel, da je njen časopis na primer premalo obsežen, ali da ne obravnava pravih snovi, ljudi in dogodkov, ali da bi ga morala kakor koli spremeniti. V desetih letih, ko mu je poveljevala, je sicer samo po sebi nastalo nekaj sprememb, a ne kakšnih udarnih ali pretresljivih. Od nekdanjega čistega aktivizma, borbenosti, revolucionarnosti in poveljnega navdušenja, od zanesenega vzklikanja parol torej, so se sicer premaknili v človeško bližino: k filmom, celo k filmskim zvezdnikom, k osebni problematiki (odprli so celo nadvse brano rubriko zaupnih pomenkov), romanom, potopisom, anekdotam in humoreskam, h križankam in k najrazličnejšim zanimivostim iz sveta in domovine, nekdanje revolucionarne strasti pa so se na straneh Naših obzorij razplamtele le ob državnih praznikih in ob kakem kongresu najvišjih državnih političnih teles. Hermana ni razmišljala o tem, koliko časa bo to razmeroma mirno službeno življenje še trajalo. Medtem ko je Gito nenehoma odnašalo na službene poti po vsej ožji domovini in kdaj pa kdaj tudi v državno prestolnico, se je Hermana najboljše počutila za svojo uredniško mizo, za katero je sedla ob pol osmih zjutraj, pozneje prebila slabo uro v okrepevalnici RK ZSZ-ja, kjer so jo zasuli z najrazličnejšimi novicami, zlasti s kadrovskega in seveda s tistimi iz glavnega mesta, ki so odločale o življenju v državi, nato pa se je posvetila svojim dolžnostim vse tja do druge popoldanske ure, ko se je napolnila domov, da opravi še materinske in gospodinjske dolžnosti.

V dopoldanskih urah sta vmes, za oddih med enim in drugim opravilom, z Gito nekoliko poklepetali, izmenjali izkušnje. Gita, ki se je pravkar vrnila z neke politične slovesnosti v Beogradu, ji je poročala o svojih vtisih iz glavnega mesta. Seznanila jo je z najpomembnejšimi deli govorov na slovesnosti, ki so vsi po vrsti zadevali precejšnje izboljšanje standarda jugoslovskega ljudstva, kar je bilo utemeljeno tudi s statističnimi podatki, in hkrati poudarjali, kako bo boj za čim višji standard v ospredju tudi poslej. Poročala ji je o tem, da so govorniki posebej omenjali, kako je v pisanju zahodnih časnikov nenehno čutiti hladen, nerazumevajoč, celo sovražen odnos do ukrepov naše mlade socialistične države, kako dvomijo o njeni gospodarski prihodnosti in celo o njeni demokratičnosti. Povsem pa se je razvnela, ko ji je poročala o koncu slovesnosti, ko je zbrane delegate prišel pozdravit predsednik države, tovariš Tito. Sprva je bilo v ozadju dvorane čutiti nekakšno vršanje. Zatem so ugledali mogočno postavo predsednika, ki mu je s čvrstim, odločnim korakom sledilo njegovo spremstvo. Nekdo je zaploskal. Vsa dvorana je planila kvišku in razleglo se je viharo, mogočno, oglušujoče ploskanje. Tito se je nasmehnil, zamahnil z roko,

da bi jih utišal. Ploskanje pa se je samo še stopnjevalo, se za nekaj hipov nekoliko poglelo, da bi se že naslednji trenutek še bolj razvnelo. Ko se je Tito bližal odru in se po nekaj stopnicah kot kak mladenič povzpел nanj, je nekdo zaklical geslo: *Tito, partija!* Zatem je ti besedi razločno in uglašeno izgovarjala vsa dvorana. Nasmějani predsednik je z roko ukazal, naj utihnejo. Ko pa so res utihnili, je nekdo z mogočnim glasom začel: *Družje Tito, mi se ti kunemo ...* Njegovo petje je povzela vsa dvorana. Izražanju naklonjenosti do tovariša Tita ni bilo ne konca ne kraja.

Gita, ki o vsem tem ni poročala čustveno neprizadeto, je posebej poudarila, da je to preprosto treba doživeti, začutiti, kako je to ljudstvo eno s svojim predsednikom, kako do konca čuti z njim. Svojo pripoved je sklenila: Ta konec plenuma je bil najboljši odgovor zahodnim pisunom, ki preprosto nočejo razumeti naše stvarnosti in jim kar naprej nekaj ni prav.

Po izrečenem "jim kar naprej nekaj ni prav" sta umolknili. Pogovarjali bi se še naprej, a se je zdelo, da ju nekoliko moti navzočnost dveh sodelavcev, s katerima sta delili sobo. Ni vse za vsaka ušesa. Toda Ferdo je pravkar vstal, češ da ima neki opravke. Še čisto mlečnega Karija, "našega vajenca", kakor ga je v šali imenovala Gita, pa sta s pripravljenimi rokopisi poslali v oddaljeno tiskarno, saj je bil to bistveni del njegovih dolžnosti. Ko sta ostali sami, sta sedli bliže druga k drugi in glasnost pogovora znižali za celi dve stopnji.

Gita je zdaj Hermano napol spraševala po pomenu nekaterih stavkov na beograjskem sestanku, napol jih je pojasnjevala sama. Ne samo v Beogradu, v vseh časopisih so visoki funkcionarji nenadoma čutili potrebo, da ljudstvo prepričujejo, da se je življenjska raven v zadnjih petih letih zvišala. Zatrjevali so, da je ta standard leta 1958 v primerjavi s tistim iz leta 1953 višji kar za petindvajset odstotkov. Poudarjali so, da ne gre za nominalni dvig vrednosti denarja, ampak za realni dvig vrednosti plač, s katerimi je zdaj mogoče kupiti kar četrtno več kot pred petimi leti. Ljudstvu so zdaj laže dostopna oblačila, ženske segajo tudi po modnih torbicah, v trgovinah je na voljo raznovrstna hrana, ki je prej ni bilo; poprej so se ljudje že zvečer postavili v vrsto pred trgovino, če se je zvedelo, da je prispela nova blagovna pošiljka, zdaj je to zgodovina; mnogi živijo v novih modernih stanovanjih; vse več je ljudi, ki so si omislili avto. Ob zadnji omembi sta se nasmehnili: avto je pravkar zajadral tudi v njuni družini, v obeh primerih fiat 600, ne preveliko, a zlasti za izlete nadvse udobno vozilce, ki se je nemudoma usedlo v srca milijonov Jugoslovanov. Mnogim funkcionarjem, kakršna sta bila tudi njuna moža, je bil ponujen na ugodno obročno odplačilo.

Toda ostanimo pri zastavljenem vprašanju: Zakaj nenadoma tako zelo poudarjajo izboljššan standard? Gita je Hermani razodela, kar je slišala,

namreč da je to zagotovo v zvezi s trboveljskim dogodkom. Zakaj je ta dogodek takšna skrivnost? No, ve se, da so trboveljski rudarji v nekakšen protest ostali v jami, pri protestu pa se jim je pridružilo več tisoč zasavskih rudarjev. Nihče ne ve, zakaj je do tega prišlo. Gita pove, kar je slišala, namreč da so razlogi za radikalni protest rudarjev kar se da banalni. Menda gre za delovne obleke, ki so precej ponošene, celo strgane. V takšnih oblekah je težko delati, obljubili so jim nove, vendar jih ni bilo od nikoder. Nekdo na tej relaciji je odpovedal in zgodilo se je, kar se po vojni še ni zgodilo: rudarji so nehali kopati premog, ki ga zlasti zdaj, pozimi, tako zelo potrebujemo. To se menda ne bi zgodilo, če bi tisti, ki so obleke obljubili, obljubo držali. Zdaj pa se mora s tem dogodkom ukvarjati vsa država. In še nekaj: Če so stvari tako preproste in razvidne, zakaj pa vse časopisje o njih molči. Nikjer ni bilo mogoče prebrati niti ene same besede v tem smislu. No, res je, da je dogodek končan in konflikt razrešen, toda ljudje pričakujejo, da bi lahko prebrali, kaj si o tem misli oblast. Kaj bo storila, da bi v prihodnje take dogodke preprečila?

Hermana, katere mož ima višjo funkcijo kot Gitin, ji zagnano pojasnjuje, da je dogodek v Trbovljah oblastem neljub, seveda tudi tovarišu Titu, čeprav doslej o njem še ni spregovoril. Naše oblasti so mislile, da v socializmu, kjer je na oblasti delavec, do takšnih dogodkov preprosto ne more priti. No, prav, tisto reč v Trbovljah imenujejo dogodek, resnici na ljubo imenujmo ta dogodek s pravim imenom: za štrajk gre, za prvo stavko v socialistični dobi, le da nihče noče izreči te besede. V resnici ne gre za delovna oblačila, čeprav je bilo na nekaterih sestankih tolmačeno tako, gre za zahtevo rudarjev po višjih plačah. Škoda je, da tega niso zahtevali na sestankih, v delavskih svetih, v proizvodnih enotah, na partijskem sestanku, ampak so ravnali tako, kot to počno v kapitalizmu. No, ampak zdaj je že vse urejeno. V trboveljski rov se je spustil sam predsednik Ljudske skupščine LRS ter republiški in zvezni poslanec Miha Marinko, ki je v predvojnih letih sam rudaril prav v tem rudniku. Prav on se je najlaže pogovoril s svojimi nekdanjimi tovariši. In dosegel, da so oblasti nemudoma ukrepale. Rudniku so čez noč odobrili višjo ceno premoga in večji delež pri izkupičku, iz česar bodo lahko zvišali tudi osebne dohodke rudarjev. Toda nobene nuje ni bilo, da je prišlo do te ostrine, vse bi lahko povedali in zahtevali zlepa. Rudarji so preprosto prezrli, da je vse v njihovih rokah, da so sami svoj gospodar. Morda pa jih je tudi kdo našuntal, kaj se ve. Morda je tisti mislil, da bo oblast poslala nad rudarje policijo ali vojsko, morda je hotel kdo ustvariti umetne razmere, ki bi mlado državo pahnile v nemire, mislil skratka, da je prišel njegov čas. Oblast je strašna stvar, kdor jo je kdaj okusil, ne more verjeti, da jo je izgubil enkrat za vselej.

V tem, kar je povedala Hermana, je bilo veliko tistega, kar je njej razložil njen poučeni soprog, nekaj pa je dodala tudi sama. Gita je priznala, da je verjela, da je šlo pri tem dogodku samo za vprašanje delovnih oblek. Čeprav ji je Hermana razložila, da je bil “dogodek” v resnici stavka, tako imenovana divja stavka (saj je niso organizirali sindikati in pri njej nista sodelovala niti delavski svet niti partija), ji ta huda beseda, ki je sodila bolj v zgodovinske učbenike (v poglavja o kapitalizmu, ki dere v propad), ni šla z jezika. Toda zakaj, je vztrajala Gita, o tem dogodku, no, o tej stavki, o kateri vsi govorijo, v časopisih ne črhnejo niti besede? Zakaj ljudem, ki jih gotovo zanima, ne razložimo, ne pojasnimo. A je prepovedano? A je tebi na primer kdo naročil, da v Naših obzorjih o tem ne smemo pisati? Ne, je odločna Hermana, nihče mi ni naročil ničesar. Navsezadnje bi lahko pisali tudi o tem. Ampak to je stvar intuicije in poslušanja družbeni trenutek. Vsak časopis se odloča po svoje. Vprašanje pa je, ali je v tem trenutku pametno razpihovati ogenj. Čez čas, ko se bodo strasti polegale, bodo zadevo pojasnili najprej na kakem visokem političnem forumu, nato na partijskih sestankih in naposled na sestankih krajevnih skupnosti. Saj veš, kako gre to pri nas. Ničesar ni mogoče prehiteti. Ko bo vse raziskano, tudi ozadja, ki gotovo so, bodo dobili za podrobno analizo priložnost tudi časopisi.

Že pol ure pozneje pa ji Hermana lahko postreže z dokazom, da oblasti vendarle delajo s polno paro. Visoki predstavnik ljudstva Miha Marinko je v zaključnem govoru v Ljudski skupščini LRS omenil najprej “sproščeno uveljavljanje zavednih socialističnih sil”, zatem pa “anarhistične, demagoške elemente, ki bi s svojim destruktivnim delovanjem lahko motili uspešno delo demokratičnih organov pri reševanju tekočih problemov”. Na plenumu Socialistične zveze je šel še dalje in priznal, da “raven življenjskega standarda res ne zadovoljuje, da so potrebe in želje delovnih ljudi večje, vendar smo lani dokaj povišali plače, bolj, kot je bilo v načrtu ... to bo rešila podpora in udeležba množic v družbenem upravljanju.” Hermani se je zabliskalo v očeh.

Zatem sta se lotili bolj vsakdanjih tem. Gita se je pohvalila, da je končno dobila snažilko, s katero je res zadovoljna. Ne naredi samo tistega, kar ji naroči, ampak zna delo videti tudi sama. Zlata je vredna. Hermana pa ji je nasprotno razložila, da ima s svojo snažilko težave. Pravkar ji je sporočila, da je zanosila in da nekaj časa ne bo mogla čistiti. Bolj kot dejstvo, da si bo morala vsaj začasno omisliti drugo pomočnico, je Hermano vznemirilo, da je čistilka sploh zanosila. Toda o tem se je lahko izpovedala samo Giti, vpricho drugega česa takega ne bi niti zinila. Pomisli, je rekla Giti,

zanosila je! Saj si jo že videla: majhno, nebogljeno, krevljasto človeče, povrhu grbasta! Človek bi mislil, da se ne bo nihče ozrl za njo. Toda otrok ne pride iz zraka. Nekdo jo je oplodil. A je pri tem mižal? No, saj je mogoče grdo, da tako govorim, ko meni ničesar ne manjka, a vprašam se, saj se menda smem?

Danes sta izjemno razpoloženi za medsebojno izpovedovanje. Čez čas naročita tajnici, naj jima skuha kavo. Pomenek teče poslej ob njenem dražčem vonju. Zadeva pa bistveno sestavino človekovega življenja: njegovo bivališče. V tem primeru bivališče obeh tovarišic, ki se pomenkujeta.

Obe sta se pravkar preselili v novo poslovno-stanovanjsko stavbo ob glavni ulici, ki jo je projektiral že kar znamenit arhitekt. Ne, ne gre za navaden stanovanjski blok, kakršni so vzniknili na različnih obrobjih mesta in že njihova omemba zveni dokaj pejorativno, gre za razsežno stanovanjsko stavbo, ki jo je arhitekt z velikim občutkom za urbano arhitekturo umestil ob glavno ulico in jo poudaril z dolgimi pasovi balkonov. Pred stavbo se raztezata mestna avenija, po predsedniku države poimenovana Titova cesta, in izjemno prostran pločnik, v pritličju so moderne trgovine, vse v izbranem marmorju, ki bo v nasprotju z navadnim ometom za vedno obdržal svojo čvrsto svežino. Z oken, skritih za balkoni, se ponuja razkošen pogled na morje hiš in na grajski hrib z gradom, na katerem plapolja jugoslovanska zastava, z drugih oken razveseljujejo pogledi na zeleni Rožnik in na prostrano, že precej zazidano ravnico vse tja do slikovite Šmarne gore in planinskih vršacev za njo.

Obe v tej stavbi na novo naseljeni tovarišici sta nad svojima stanovanjema resnično navdušeni. Hermana se je v sloviti stavbi, ki so ji inovativni meščani zaradi poudarjenih balkonov nemudoma nadedli nekoliko hudomušno ime Kozolec, preselila iz stare hiše v Trnovem, Gita iz druge stare hiše v Šiški; torej ne ena ne druga ne ravno zelo od daleč. Toda obe sta se razveselili, da bosta poslej živeli v samem centru in jima bo peš dosegljivo prav vse: kino, gledališče, družabnosti, trgovine, zdravnik, bolnišnica, služba, saj res, tudi služba. Veliko pa jima bo pomenilo tudi to, da živita v reprezentančni stavbi, ki pooseblja mesto, v katerem sicer živita vse od leta 1945. Za njuno veselje pa so na voljo še številni drugi razlogi.

Najbolj ju je veselilo dejstvo, da je v novem stanovanju vse novo, od kuhinjskih omaric do štedilnika, od postelje do stolov in zaves na oknih ter rolet, od parketa do svežega beleža, novi so tudi kopalnica, keramika, umivalnik, kad, celo bide. Druga drugi priznavata, da poprej sploh nista vedeli za institucijo bideja. Ko sta ga ugledali prvič, sta ena kot druga mislili, da je namenjen umivanju nog. V obeh prejšnjih stanovanjih so

bile kar naprej težave. Na nekaterih stenah se je nabirala plesen. Omet je od dolgih let oziroma od posedanja stavbe tu in tam grdo počil. Rolete so se zatikale. Vrata so zijala, da je pod njimi pihalo, nekatera so se čudno zvila. Redki aparati so se kar naprej kvarili. Vodovodne pipe so curljale, v ceveh so se nabirale obloge kamna. Tu pa je vse novo, pravkar izdelano, pravkar montirano. Skoraj gotovo je, da se dolgo ne bo nič pokvarilo.

Še en razlog je za veselje, s katerim pa celo druga pred drugo ne prideta takoj na dan. Obe hiši, v katerih sta stanovali doslej in v kateri so ju z družinama naselili kmalu po vojni, sta bili nacionalizirani, torej odvzeti prejšnjim lastnikom, ki so iz že kakih razlogov na vrat na nos zapustili svoje domove tik pred 9. majem 1945. Kar je enim pomenil tako pričakovani dan zmage, osvobodilni dan, je bil za druge dan prostovoljnega izгона v neznano tujino, na konec sveta.

O tem sprva ni nihče razmišljal. Pa tudi pozneje ne. Nemogoče bi bilo, da bi se kdaj vrnil kdo od tistih, ki so jim nacionalizirali premoženje, bodisi da so bili neposredni sodelavci okupatorja bodisi da so bili premožni industrialci, ki so z njim tako ali drugače sodelovali, bodisi da so bili osvoboditeljem že kako sovražni. Še bolj nemogoče pa bi bilo, da bi kdo zahteval vrnitev zakonito odvzete lastnine. Z leti, ki so minevala, ni bilo nič drugače. V novi ljudski državi ni bilo več prostora za nekdanje bogatine, ki so tako in tako živeli od rok delavstva. Nihče se ni slepil, da so odšli vsi, ki jim nova oblast ni dišala. Nekateri so se pač potuhnili in se nekako vključili v novi družbeni red. Tudi če bi dočakali preobrat, o katerem so v povojnih letih rade sanjale stare sile, bi medtem ostareli in postali nemočni. Njihovi otroci pa se medtem ne bi samo navzeli nove miselnosti, ampak bi postali njen neločljivi sestavni del. Leta naredijo svoje.

A je bilo slišati, da so se nekateri oblastni funkcionarji, katerih slike so vsaj ob prazničnih dneh rade krasile naslovnice časopisov, sčasoma odpovedali zaplenjenim predvojnim vilam, ki so jim bile dodeljene še v majskih dneh leta 1945. Namesto njih so raje sezidali lastne hiše. Uradni razlogi, ki so jih omenjali, so bili odsluženost bivalnih prostorov, strehe, ki so zamakale, visoki stroški, ki jih je povzročalo ogrevanje prostornih soban, slaba razporeditev prostorov in zastarela napeljava elektrike, vodovoda in kanalizacije. Zatem pa je kot tanek curek prodrla novica, ki naj bi jo izrekel eden takih funkcionarjev, češ ves svet se obrača, še včeraj trdna stališča se mehčajo, iz najrazličnejših vzrokov, predvsem ekonomskih, smo se pripravljene lizati tudi s kapitalisti. Roka roko umiva, kapitalist kapitalista pokriva. Najbrž se ne bo zgodilo, a se lahko zgodi, da bo kdo zahteval svoje nekdanje premoženje nazaj, še posebej če bo dokazal, da se v resnici ni pregrešil zoper lastni narod. Zaokrožilo je ime funkcionarja, ki

je govoril o tem. Ljudje so vedeli povedati, kje natančno si je postavil novo vilo. Nejeverni Tomaži so si jo šli ogledat na lastne oči. Funkcionarjevo dejanje je dobilo prve posnemovalce.

Hermana in Gita se nista preselili iz takšnega razloga, ampak ker se jima je ponudila priložnost, pravzaprav se je ponudila njunima možema, dvema stebroma nove družbe, čeprav ne ravno najpomembnejšima. K odločitvi pa sta seveda prispevali tudi onidve. Še posebno Gita, ki jo je v stari vili zares nekaj motilo. Le kaj? To je bila v tem veselem trenutku, ko sta bili obe že preseljeni v imenitno stavbo Kozolca, pripravljena razložiti tudi Hermani.

V začetku, ko sta se z možem vselila v šišensko vilo, je ni motilo prav nič. Oba sta bila preprosto presrečna, da sta tako hitro dobila svoj dom. In nič je ni zmotilo tudi po tem, ko je dom napolnil vrišč otrok. Pozneje pa, ko je bila v stanovanju večkrat sama in ko so se sobe napolnile z eno samo neskončno tišino, se je domislila, da so po istih prostorih nekoč hodili drugi ljudje, ki zdaj, kakor je sčasoma izvedela, žive v Argentini. Navdala jo je misel, da niso povsem pozabili svoje nekdanje domovine, njenih gora in rek, razsežnih gozdov in jezer in tudi svojega nekdanjega doma ne, tega še celo ne. Morda so ga sprva prečrtali, zavedajoč se, da ga ne bodo nikoli več videli, sčasoma pa so pomislili nanj, se s pogledom sprehodili po njegovih stenah, po nekdanjem politiranem pohištvu, po slikah, ki so jih imeli obešene po zidovih, po temnem umetelno sestavljenem parketu, pogledali skozi okno v zelenje vrta. V tovrstne misli se je vživela s takšno silo, da se je naslednji trenutek zavedela, kako njeno razmišljanje ne more biti naključno, ampak je plod mogočne energije, ki ima svoj izvor v daljni Argentini. Nenadoma je določno vedela, da po istih stenah in po istem parketu ta hip brodi tudi pogled nekdanjega stanovalca, le da ju loči Atlantski ocean. Svoje razmišljanje je ocenila kot nespametno blodnjo. A se ni mogla znebiti misli, da z neznancom istočasno buljita v iste predmete. Brala je že o miselni energiji, ki se prenaša na daljavo, verjela bi, da je nekaj na tem. Občutek, ki ga je doživela, se je ponovil. Ob drugi priložnosti je nekdanje stanovalce postavljala k omaram, za štedilnik, k oknom, v posteljo, ugledala jih je v kopalnici, da jo je spreletel srh. Kadar je sama loščila parket, si je predstavljala, da je nekdanj na istem mestu to počela neka druga ženska. Zabuljila se je v parketne deščice, skušala prodreti vanje. Parket se je v dolgih letih ogrebel, izsušil, reže so bile ponekod polne strnjenega prahu. V tistem prahu se je nekaj zasvetlikalo. Z iglo je izbrskala svetlikajoči se predmet. Bil je gumb s komaj razpoznavnim cvetličnim vzorcem, s kakršnim so nekoč krasili vse:

kozarce, stekla v omarah, tapete, celo pročelja hiš. Očitno je pred davnim časom odletel s kosa intimnega ženskega perila. Ali tista ženska pogreša ta parket, te prostore, ta dom? Zgodilo se je, da je bil mož na službenem potovanju, ona pa je ostala sama doma. Ne, ni sanjala, sredi noči jo je zbudilo pravo živo hreščanje, morda je hreščalo iz lesenega kasetiranega stropa, morda iz oken ali vrat; morda ni bilo hreščanje, ampak zamolklo ječanje, kot bi nekdo pritajeno ihtel v sklenjene dlani. Občutek je bil neprijeten, neznosen.

Hermana jo je pozorno poslušala, zatem pa rekla: Beži, beži! To si si samo domišljala. Ampak saj je vseeno, zdaj nisi več tam, zdaj si drugje.

Drugje sem, ji je odgovorila Gita. Ampak nekaj časa se še ne bom mogla znebiti misli na prejšnji dom. Lahko imaš prav, da ni nič na tem. Ampak glej, odkar smo se preselili, ne slišim ničesar več, nikakršni občutki me ne spreletavajo. Imam zgolj zavest, da smo prvi stanovalci v tem stanovanju. Nihče ni pred nami stopal po našem parketu, nihče se ni razgledoval skozi naša okna in nihče ni skrival svoje golote v naši kopalnici. To je prekrasen občutek. Če bi mi bil kdaj odvzet, bi dala vse na svetu, da bi se spet počutila enako. Počutim se kot čisto nova ženska.

Gita, Gita! ji je požugala Hermana. Ti si res ena občutljiva stvarca. Po pravici ti povem, da si ne bi mislila.

Med dvema ženskama, ki so ju družili številni atributi povojne dobe, je zavela nežna skladnost. Nastalo tišino je prekinilo zvonjenje telefona. Glavna tajnica RK ZSZ-ja je Hermani sporočala, da želi z njo govoriti predsednik. Bi imela čas natančno ob enajstih?

Predsednik želi govoriti z mano, je pojasnila Giti. In glasno pristavila: Mislim, da bo že več kot eno leto, odkar sem bila pri njem na pogovoru. Mora pa že biti kaj resnega! Me prav zanima, kaj ima.

Zdaj sedi nasproti predsednika in se počuti nekoliko nelagodno. To čudno občutje pravzaprav doživlja prvič. V preteklosti in vse doslej se je v takšnem primeru osredinila na zbrano poslušanje. Če jo je predsednik poklical, ji je gotovo nameraval sporočiti nekaj pomembnega. Toda predsedniki, katerih sporočila, naročila ali pripombe je doslej poslušala, so bili starejši tovariši, celo močno starejši, že zaradi svoje rojstne letnice (in izkušenj s tem v zvezi) so vzbujali zaupanje in spoštovanje. Tokrat pa se je prvič zavedela, da sedi pred zelencem, močno mlajšim od nje. Nikoli doslej ni razmišljala o svojih letih ali o staranju, zdaj pa se je nenadoma vprašala, kako da ni opazila, da je že v srednjih letih in da je nekakšen prag starosti, ki ga je kdaj slišala omenjati, že v razvidni bližini. Toda poslušajmo raje, kaj ji ima predsednik povedati.

Potem ko si omočita usta z okusom po kavi, jo sprašuje po zdravju (Ja, hvala, še kar!). Potem pa preide k stvari sami. Opravičuje se ji, ker da različni oddelki RK ZSZ-ja živijo nekako sami zase, nepovezani; do tega je prišlo v preteklosti in še kar traja; on pa se že ves čas svojega predsednikovanja zaveda, da bi se moralo to spremeniti. Razodene ji, da ima ves čas v mislih tudi časopis Naša obzorja, ki sicer ni uradno glasilo organizacije, a je vendarle njen glasnik. Naj mu tovarišica Hermana oprostí, če njegovo razmišljanje ne bo ravno najbolj galantno, toda brez ovinkov in kar naravnost, tako po kmečko ji bo povedal, da se mu podoba Naših obzorij ne zdi najbolj pravnjna. Še zlasti ne, ker so se tako zunanje podobe kot vsebine drugih časopisov v zadnjih letih precej spremenile. Vsaj on sam ocenjuje, da so Naša obzorja nekoliko zaspala. Nič ni v njih, kar bi bralce razviharilo, kar bi jih vrglo iz udobnih naslanjačev, v katerih so se zasedeli. Prav nasprotno, časopis celo streže njihovemu, kako bi se izrazil, no, malomeščanskemu okusu. V njem pogreša kritiko, kritične analize, glose, opozorila na napake in pomanjkljivosti, želi si več komunikacije z bralci, ki se skoraj ne oglašajo. No, ja, vsi ti romani v nadaljevanjih, vse to pisanje okrog tujih filmov, vse to poročanje z najrazličnejših festivalov in tako dalje in tako dalje je gotovo potreben sestavni del. Ne misli, da so krivi prav sodelavci časopisa, gotovo ima pri tem svoj delež tudi predsedstvo, ki doslej ni bilo dovolj pozorno, morda je redakcija tudi kadrovsko podhranjena, morda so vložili premalo denarja v bolj vabljev grafčni videz časopisa. Vse to bi se dalo spremeniti. Skratka: predsedstvo RK ZSZ-ja bo odslej bolj pozorno na svoj časopis, z njim ima velike načrte, prizadevalo si bo, da bodo Naša obzorja prepoznavnejša in odmevnejša, da se bo o njih govorilo. Ko bodo to dosegli, bo zrasla tudi naklada. Najpomembnejše pa je, da se bo časopis uglasil s politiko RK ZSZ-ja in bodo tako doseženi politični cilji, ki zadevajo po eni strani višji, izboljšani življenjski standard naših delovnih ljudi, po drugi strani pa tudi boljše, varnejše in bolj smiselno življenje v neštetih državah sveta, s katerimi prav zdaj sklepamo tesna prijateljstva.

Tovarišica Hermana je predsednikovim izvajanjem večkrat prikimala, a hkrati čakala, da jih dokonča.

Ne želi in noče se vtikati v uredniško politiko, ji govori predsednik, takšna politika je končno stvar glavne in odgovorne urednice in njenega moštva. Vendar so zdaj časi taki, da jim je preprosto treba prisluhniti. Naša obzorja naj bi za začetek opozorila nase z nečim odločnim, opaznim in inovativnim, še posebej ker je v zraku kar nekaj pomembnih dogajanj, vsaj en velik dogodek bo potekal tudi v našem mestu, v Ljubljani. Gre za sedmi kongres ZKJ, na katerem bo sprejet nov program Zveze

komunistov Jugoslavije. Vsi se že pripravljajo na to, oči vse države bodo uprte v Ljubljano, na dogodek bo pozoren ves neuvrščeni svet. Zdaj res ni čas, da bi skromno stali ob strani, tako kot navadno. Priložnost, ki se nam ponuja, je treba zgrabiti in iz tega nekaj narediti. Sam je ob tem razmišljal, naj bi Nova obzorja ob tej veliki priložnosti objavila intervju s tovarišem Titom, katerega impozanten lik vzbuja zanimanje vsega sveta. Glejte, tovarišica Hermana, slovenski časopisi vedno samo povzemajo intervjuje z maršalom ali z drugimi najvišjimi državnimi funkcionarji, ki jih objavljajo drugi časopisi, predvsem beograjski. Zakaj ne bi bilo enkrat obratno, zakaj ne bi beograjski časopisi ponatisnili intervjuja iz slovenskega časopisa, ki si zasluži, da bi ga bolj poznali tudi v drugih delih naše države?

Hermana je namrščila čelo. Predsednikov predlog ji je pognal kri v glavo. Razumljivo, da se z njegovim predlogom strinja, sama pri sebi pa je pri priči zaslutila dolgo vrsto težav, s katerimi se bo treba spopasti. Predvsem je tu vprašanje, kdo konkretno naj bi intervju opravil.

Predsednik se zdi zadovoljen, da se z njegovim predlogom strinja. Vse okrog intervjuja prepušča glavni in odgovorni urednici in njenim profesionalnim sodelavcem. Kakor se bodo zmenili, bo prav. Če pa lahko kaj reče, se le spodobi, da intervju opravi sama urednica, ki ima največ političnih izkušenj in najbolje pozna prizadevanja naše države pa tudi aktualno problematiko in ki bo najbolje vedela, o čem se pogovarjati z maršalom. Seveda pa bosta tako RK ZSZ kot tudi njen predsednik ves čas na voljo za kakršen koli nasvet ali za kakršno koli pomoč.

Ko se je Hermana vrnila v redakcijo, si je na pisalno mizo položila prazen list papirja in s svojo odločno pisavo napisala: *Intervju s tovarišem Titom*. Nekaj časa je gledala v zapisane besede, nato pa jih je dvakrat podčrtala. Zatim je strmela v prazen papir, ne da bi zmogla napisati eno samo besedo. Končno je iz predala vzela novo mapo, vložila papir vanjo in na mapo zapisala: *Tito*.

Šele zdaj je imela čas razmisliti o pogovoru s predsednikom. Je bil to samo nenaden predlog, potem ko se doslej noben funkcionar ni zmenil za časopis? Se za tem skriva kaj drugega? Pomeni, da se bo predsedstvo poslej vtikalo v urejanje časopisa? Bi mladi predsednik preprosto rad prispeval kaj svojega? Ali pa so mu to naročili višji organi, ki bdijo tudi nad RK ZSZ-jem. Naj jemlje pobudo kot nekaj pozitivnega ali gre za nezadovoljstvo z njenim delom? Intervju s tovarišem Titom! Še včeraj ji ne bi prišlo na misel, da se bo nadnje zgrnilo tolikšno breme. Še nikoli ni nikogar intervjuvala, ker ji preprosto ni bilo treba. Koliko let je že minilo,

odkar je podpisala svoj zadnji članek! Zdaj pa intervju s prvim človekom države, z državnikom z veliko avtoriteto, ki mu mora biti v vsem kos!

Zavedela se je, kako se vse v njej bori proti temu, da bi to neznansko breme sprejela prav ona. Vse svoje moči bo usmerila v prizadevanje, da bi to delo opravil kdo drug, sama pa bo seveda sodelovala, kolikor bo le mogla.

Ko si je nekoliko opomogla od prvega vznemirjenja (upravičeno, saj vsaj eno petletko noben predsednik ni imel nobenih predlogov ne pripomb ne nič drugega), je z zadevo seznanila svojo pomočnico Gito, ki ji je bila zamisel všeč in je začela o njej takoj konstruktivno razmišljati. Po Hermaninem predlogu pa se zadeve nista lotili pri glavi, ampak pri repu. Čeprav je Gita menila, da ni kaj razmišljati in da je vse bistveno povedal že predsednik, sta vendar najprej začeli z izločitvenim postopkom: razmišljali sta, ali ne bi zmožel intervjuja opraviti kdo drug iz redakcije.

Hermana je menila, da bi ga vsekakor lahko opravil Ferdo, ki je gotovo od vseh najbolj pismen, hkrati pa govori nemško, angleško in nekoliko francosko, povrh je študiral umetnostno zgodovino, čeprav študija še ni končal. Gita jo je opozorila, da Ferdovo obvladanje jezikov nima nič s tem, saj bi se z maršalom pogovarjal v srbohrvaščini. Ne dvomi, da bi intervju spacal skupaj. Ima pa seveda kup pomislekov. Prvi pomislek zadeva vprašanja, ki naj bi jih zastavil maršalu. Ferdo je ves umetnostno naravnani, ne samo da ga politika ne zanima, ampak ima do nje celo odpor. Le stežka bi se poglobil v maršalove odgovore. Prav lahko pa bi s kakim vprašanjem povsem usekal mimo. Osebnost sicer misli, da je lojalni državljan, vsekakor pa ni kak politični navdušenec, ki bi zmožel iz srca zapeti: *Druže Tito, ljubičice bela, tebe voli omladina cela ...* Naj se Hermana spomni karakteristike, ki jo je morala o Ferdu napisati prav pred kratkim. Na nekem sestanku, menda na univerzi, je branil Slodnjaka, človeka, ki v svoji v nemščini napisani zgodovini slovenske literature postavlja v vrh domobranskega pesnika Balantiča namesto partizana Kajuha ali Bora. Ferdov nastop je bil tako opažen, da so organi zahtevali pojasnilo o tem človeku. Naj se Hermana spomni, da je v zahtevani karakteristiki prav ona menila, da je sicer lojalni, a ideološko nedozorel ter zato nezanesljiv. Naročeno je bilo, naj bodo v redakciji pozorni nanj. Takšne napol literati pogosto tudi iz nevednosti povzročijo samo zmedo. Tu pa je še tretja stvar. Pogledati ga je treba, Ferda, kakšen hodi naokrog: v zmečkanih hlačah, v srajci z veliko luknjo, neobrit. Večkrat sta ga že skušali spraviti v red, a ni nič pomagalo. Ali ga nista na plačilni dan celo prisilili, da je z njima odšel v trgovino z oblačili, da bi si kupil novo obleko. Na nesrečo pa zanj niso našli ustrezne številke in mu je tako plača ostala za tisto, za kar jo sicer vedno porabi: za knjige.

Hermana je odprla Titovo mapo in na še skoraj prazen list zapisala Ferdovo ime ter ga hkrati prečtala. Pod prečrtano ime pa je napisala: France.

Gita je rekla: France! No, ja, politika mu je bliže, ampak ...

Vem, je rekla Hermana. Bil je tam. (Ni izrekla: na Golem otoku; tega geografskega imena se ne izreka.) To ga bo vedno spremljalo. Čeprav mislim, da je takrat samo bleknil nekaj nespametnih besed. Ne, njega ne moreva poslati, ni zanesljiv in ne bi bilo spodobno.

In je tudi njegovo ime prečtala. Pod njim pa napisala: Albert.

Takoj pa je prečtala tudi njegovo ime. Preveč suhoparen, je rekla Giti. Kmetavzar, se je zasmejala Gita. Če bi šlo za agrarno reformo, ja, drugače si ne predstavljam. Kaj pa Kari? Mislim, da ima kar široke razglede, povrh objavlja tudi dobre pesmi.

No, Kari ne pride v poštev, je rekla Hermana. Prvič sploh ni profesionallec, ampak dela pri nas samo honorarno. Drugič ima čisto premalo izkušenj in je še ves zelen. V Beogradu bi mislili, da se norčujemo, če jim ga pošljemo. Tretjič o njem premalo vemo. Zadnjič sem ga malo preizkusila in mislim, da se še ni odtrgal od tradicije, ni še razčistil z religijo. Toda ali se nisi še pravkar zelo jezila nanj?

Medtem ko izreka zadnji stavek, se Hermana na široko zasmee, da se zasvetijo njeni beli zobje. Ne moreta si kaj, da ne bi izrečene vprašalnice razjasnili, Gita, da bi upravičila svojo jezo, Hermana, da bi jo podražila.

Zgodba je še čisto sveža. Kari, še študent, prihaja v redakcijo ob najrazličnejših urah, tudi zvečer, celo pozno zvečer, če tako nanese. V redakciji ima svoje zavetje, svoj pisalni stroj, tu pogosto študira ali pesnikuje. Pri tem ga nihče ne ovira. Ne tako dolgo tega pa je nočni vratar opravil varnostni obhod, na katerem je preskušal, ali so vrata številnih pisarn zaklenjena. Naletel je na odklenjena vrata uredništva Naših obzorij. Prisluhnil je in zaznal sumljive zvoke, čeprav je bila redakcija v temi. Na hitro je vstopil in svojo močno baterijo usmeril k izvoru sumljivega šuma. V soju baterijske svetlobe je presenečen ugledal razgaljen parček sredi ljubljena. Očitno je bilo, da gre za skrunjenje uglednih pisarn visoke državne ustanove. Vrtar je parčku ukazal, naj se obleče in začasno umaknil pogled. V moškem (mladeniču) je brez omahovanja prepoznal Karija, ki si ga je zapomnil prav po tem, da se je v stavbi večkrat mudil pozno zvečer in pogosto tudi spregovoril z njim o vremenu ali čem podobnem. Glede na to mu ga ni bilo treba preverjati. Njegovo partnerico je prav tako na videz poznal, saj je večkrat prišla v njegovem spremstvu, vendar vedno le podnevi. Od nje je za vsak primer zahteval osebni dokument, s katerega si je prepisal podatke. Izkazalo se je, da gre za Karijevo znanko in prijateljico,

občasno sodelavko Naših obzorij. Naslednje jutro je vratar nočni obisk z vsemi podrobnostmi prijavil v tajništvu RK ZSZ-ja. Od tam je prijava poromala k Hermani, Hermana pa je z njo seznanila Gita, katere neposredni sodelavec je bil Kari.

Gita, ki ji je bila radoživost vse prej kot tuja, je ob vratarjevi prijavi onemela. Če je poprej razglašala, kako nadarjen pesnik da je Kari in kako v njem vidi skoraj novega Prešerna, se je zdaj obrnila proti njemu. Menila je, da niti približno ni tako nadarjen, kot si domišlja. V sestavkih, ki ji jih je predlagal za objavo, je nenadoma ugledala vse polno napak in površnosti. Preprosto ga je fizično slabo prenašala. Nekajkrat se ga je lotila z zagonetnimi vprašanji, mešanico nekakšnih moralnih in seksualnih raziskovanj, a se je zdelo, da njenih indirektnih vprašanj ne razume in ji je odgovarjal nekaj čisto tretjega. Vsekakor se mu ni pisalo nič dobrega, kajti Gita je sklenila, da njegov prekršek, ki si ga je drznil storiti na tako rekoč posvečenem območju uredniške pisarne, ne more ostati nekaznovan. Čeprav so od dogodka minili že trije tedni, je bilo le še vprašanje časa, kdaj bo svojo objestno seksualno razpuščenost, ki mu je še v sanjah ne bi pripisala, občutil na svoji koži. Potem pa je nenadoma prišlo na dan, da ne gre za Karija. Vratar se je pač zmotil. Človeško je motiti se. Domnevni Kari je bil neki drugi moški mlajšega videza, zaposlen v eni izmed služb RK ZSZ-ja. Od vsega je bilo res samo to, da je Kari tisto dekle poznal in da ga je vratar z njo večkrat videl.

Tako nenaden razplet dogodkov in pa Gitina silna jeza sta Hermano neznansko zabavali. Giti je v šali očitala, da je v Kariju videla seksualnega manijaka, on pa je v resnici še devičnik. Na šalo je Gita odgovorila tako, da je tudi sama planila v smeh. Poslej sta v medsebojnih pogovorih Karija omenjali le kot devičnika in vsakokrat ju je spreletaval stresajoč smeh. Ne, tudi devičnik ne bo šel k maršalu.

Zdaj je bila na vrsti Brigita, ki bi se bila lahko sama borila za častno vlogo intervjuistke. Sama pri sebi je menila, da bi veliko nalogo zlahka opravila. Bila je politično razgledana, ideološko neoporečna. Večino vprašanj bi zmogla sestaviti sama, hkrati pa je bila sposobna organizatorica in bi znala vzpostaviti mrežo izvedencev, ki bi ji vprašanja preverili in jih dopolnili. Prepričana je bila, da bi bili maršalovi odgovori zanimivi, vabljivi, odmevni, razen z vprašanji bi zagotovo nanj vplival tudi njen videz, ki je bil kombinacija zrele ženske in razposajene mladostnice. Maršal bi v svojih odgovorih zagotovo ubral drugačen ton kot navadno, ko so pred njim sedeli nezanimivi, dolgočasni dedci. Po pravici povedano je takoj za tem, ko je izvedela za vsebino Hermaninega pogovora s predsednikom, v mislih že sestavljala vprašanja za Tita. Naloga se ji je

zdela tudi strokovno zanimiva. Povrhu je v svoji novinarski karieri že opravila nekaj pogovorov, tudi s funkcionarji, in je bila torej med vsemi najbolj usposobljena. Intervju s Titom pa bi bil vseeno tudi krona njenih časnikarskih prizadevanj. Od vprašanj so ji misli že begale k morebitni posebni frizuri za to priložnost, h kostimu, kakršen bi se njenemu še vedno vabljevemu telesu najbolj prilegal, in celo k vprašanju, kakšen parfum bi se ob tej priložnosti najbolj podal. Ko je tako zanihala med nadvse vablji-vo profesionalno nalogo, ki bi jo ponesla na vrh novinarskega Parnasa, in med vdanostjo svoji šefinji in prijateljici Hermani, se je nalogi, v kateri bi po njenem prepričanju zagotovo zablestela, takoj odrekla. Ne, možnost je ena sama: spodobi se, da maršala intervjuva glavna in odgovorna urednica Hermana. Če bi to nalogo zaupali komur koli drugemu, bi to izzvenelo kot podcenjevanje ali omalovaževanje vloge velikega državnika. Zakaj pa imamo glavne in odgovorne urednike, če v kritičnih trenutkih ne bi zastopali naših barv in reševali naše časti! Hermana bo opravila svojo nalogo tudi v imenu vsakega od nas. Vsi ji bomo pri tem pomagali, kolikor bo le v naših močeh. Hermana, niti za trenutek ne razmišljaj več o tem. Intervju boš naredila ti in amen! Kakršno koli pomoč boš potrebovala, ti bom stala ob strani. Ves teden ti bom na voljo. Naša obzorja bova za nekaj dni prepustili drugim, naj se izkažejo, medve pa bova od jutra do noči razmišljali samo o intervjuju. Ni vrag, da ne bi uspel!

Hermanina mapa z napisom *Tito* se je nenehno odpirala in zapirala in se debelila. Fascikel je dobival nova poglavja: Obrazložen predlog za intervju, odposlan ekspresno priporočeno v Titov kabinet.

Pozitiven odgovor s podpisom sekretarja kabineta in z navodilom, da je treba vprašanja poslati pisno vsaj štirinajst dni pred intervjujem; obvezno obvestiti, kdo bo delal intervju; navesti, ali bo intervjuista spremljal še kdo; natančen datum in uro intervjuja bodo sporočili nemudoma, ko se bodo uskladili z drugimi predsednikovimi dolžnostmi in ga bodo lahko določili.

Hermana in Gita sta poslej skoraj ves čas tičali skupaj. Hermana, ki je imela sicer nadvse avtoritativen nastop in je pri sodelavcih vzbujala strahospoštovanje, je nenadoma podvomila o svojih sposobnostih in se ustrašila, da bo imela med pogovorom hudo tremo, da se ji bo začel tresti glas, kar se ji sicer še ni nikoli zgodilo, ali da bo kako drugače odpovedala. Gita jo je tolažila, kakor je vedela in znala. Dopovedovala ji je, da je maršal čisto navaden človek, ki se zna živeti v sočloveka, celo v žensko. Končno ga ne bo videla prvič, saj sta mu bili na sprejemu na Brdu že obe predstavljeni. A se ne spomni, kako prisrčno jima je stisnil roko? Da bi

jo še bolj potolažila, ji razlaga, o čemer je slišala pred kratkim, kako se je maršal skupaj z Mihom Marinkom peljal z avtom z Brda v Ljubljano, v protokolarni koloni seveda. Ko so se pripeljali v Šentvid, pa sta maršal in Miha Marinko na lastno zahtevo izstopila in na začudenje drugih funkcionarjev v koloni vstopila v ljubljanski tramvaj. Maršal je sprevodniku ponudil bankovec za tisoč dinarjev. Ta pa je od njega zahteval drobiž. Ga nimam! mu je rekel maršal.

Če ni drobiža, tudi karte ne bo! mu je zabrusil sprevodnik. Tedaj pa so maršala prepoznali nekateri potniki. Planili so v smeh. Sprevodnik pa se je tako vznemiril, da je nehal prodajati vozovnice in so se vsi peljali zastonj.

No, resnična anekdota pač, ampak veliko pove o predsednikovi ljudskosti! je menila Gita.

Zatem sta si dali prinesiti zajetne komplete Slovenskega poročevalca in Ljudske pravice in v njih poiskali Titove intervjuje, ki so potekali ob različnih priložnostih. Ugotovili sta, da imajo vsi intervjuji po petnajst, šestnajst vprašanj. Ne glede na to, ob kakšni priložnosti so bili objavljeni, jih je bilo mogoče razdeliti v splošne, ki so zadevali predvsem aktualna družbena vprašanja, in v specialne, tematske. Med njimi so posebno skupino tvorili intervjuji, ki so segali v temelje države, v čas NOB-ja in celo v čase predvojne revolucionarne borbe, lahko bi jim rekli historični.

Po mnogih premišljanjih in posvetih s poznavalci, tako na primer z izvedencem RK ZSZ-ja za ideološka vprašanja (in tudi s Ferdom, ki se je svoji ideološki oporečnosti navkljub izkazal kot čisto koristen praktik), sta se odločili za intervju splošne usmeritve s poudarki na aktualnih družbenih vprašanjih. Tako sta sklenili, da bo Hermana za začetek, nekoliko zunaj uradnih vprašanj, povprašala o maršalovem najlepšem in najhujšem trenutku; zatem o tem, zakaj je čutil potrebo, da se nenehno izobražuje; nato, kot se spodobi, o tradiciji revolucionarnega gibanja; nadalje o gospodarskem in političnem razvoju s posebnim poudarkom na daljnosežnih ukrepih kmetijstva in združništva; povprašala ga bo o njegovem odnosu do mladinskih delovnih akcij, ki po vsej državi doživljajo pravo renesanso; zatem bo sledilo vprašanje o komercializmu, ki preprečuje pozitivne napore pri vzgoji, vprašanje se bo nanašalo predvsem na filme slabe kakovosti, ki negativno vplivajo na prihajajoče rodove (znano je, da maršal rad gleda filme in da jih rad tudi presoja; če je film pod vsako ravniyo, včasih tudi demonstrativno odide iz kinopredvajalnice); končno ga bo povprašala o spopadu stare in nove generacije, ki se vse pogosteje omenja, in čisto na koncu tako nekako simbolično o prijateljstvu med narodi, za katerega se na svetovni ravni zavzema.

Vpogled v fascikel:

Z ekspresno priporočeno pošto odposlana vprašanja za intervju; hkrati tudi sporočilo, da ga bo opravila glavna in odgovorna urednica Naših obzorij Hermana; spremljali jo bodo fotoreporter, stenografinja in sekretarka RK ZSZ-ja, ki bo skrbela za logistiko.

Sporočilo Titovega sekretarja, da je predsednik vprašanja potrdil; privoljenje za vse udeležence intervjuja; datum in ura, ko naj se javijo v predsednikovi rezidenci; sporočilo o časovni omejitvi: intervju naj ne bi trajal več kot dve uri.

Rezervacija spalnika za Beograd, 4 potniki; rezervacija hotela v Beogradu, 3 sobe (stenografinja in sekretarka skupaj).

Zatem se je, ob tesnem sodelovanju Gite, začel mrzličen tek. Po nasvetih in zvezah je bilo treba poiskati krojača, ki bo Hermani na hitro skrojil ustrezen kostim; še poprej pa je bilo treba v trgovini najti ustrezno blago (Gita, ki je bila doma tudi v člankih o modi, je priporočala damasin, ki se ne mečka in mu menda tudi pranje ne more do živega). Gita se je navduševala nad drznimi, barvitimi modeli, ki jih je našla v tujih modnih revijah, Hermana pa se je odločala za klasično umirjenost in ustrezno nevznemirljivo sivino. Po osebnih zvezah ji je Gita priskrbela čevljarja, ki ji je bil po uvoženih modelih pripravljen čez noč narediti moderne čevlje; izkazalo se je, da bo Hermana prvič v življenju deležna prav za njo izdelanega obuvala. Nastopil je trenutek, ko se je bilo treba odločiti glede nakita: uhanov, verižice z obeskom, zapestnice, zlate zapestne ure. Hermana se je upirala slehernemu okrasku, a je pod Gitinim pritiskom končno pristala na prekrasna uhana z vdelanima diamantom, ki sta po mnenju prijateljice nadvse lepo poudarila Hermanina lepa uhlja. Skupaj sta se odločili za ustrezno pričesko, ki bo prenesla noč na vlaku in beograjsko dopoldne pred intervjujem; odločeno je bilo, da ji bodo pričesko uredili le nekaj ur pred potovanjem. Kot končen dodatek je Gita Hermani ponudila dragocen parfum iz neke pariške trgovine, kar je bila vsekakor posebna redkost. Ko pa jo je poskušala spraviti tudi k pedikerju, se ji je Hermana uprla z vsemi štirimi: prvič, še nikoli v življenju ni potrebovala takšne usluge, in drugič, nohte si zna postriči tudi sama; in tretjič, za to ni nobene potrebe, saj pred maršalom ne bo plesala bosonoga.

Začelo se je odštevanje: sedem dni do intervjuja, šest dni, pet ... Hermana in Gita sta praktično opustili vsakršno delo, ki ni bilo povezano z intervjujem. Treba pa je bilo misliti že na objavo. Nekdo bo moral pogovor prevesti v slovenščino. Za to delo sta pridobili Ferda in mu pri priči odpustili

nekaj njegovih grehov. Treba je bilo predvideti, koliko strani časopisa bo vzel intervju, saj bo to zadnji oddan prispevek za tekočo številko.

Nato pa je kot strela z neba prispel telegram: intervju odpovedan. Ne preložen: odpovedan! Priloženo je bilo pojasnilo, da je istočasno zaprosilo za pogovor tudi uredništvo beograjskega dnevnika Politika. Ker so bila zastavljena vprašanja identična ali vsaj podobna, se je predsednik odločil za Politiko. Je pa s Politiko že domenjeno, da z dovoljenjem njenega uredništva objavijo intervju tudi v slovenskih Naših obzorjih.

Gita se je našobila, Hermani se je zdelo, da ji je z ramen zdrsnil svinčeni tovor. Iz predala je vzela zajetno mapo s Titovim imenom, in jo zalučala v koš za odpadni papir. Ferdo se je pripravljaj na prevajanje pogovora, ki bo vsak hip prispel iz uredništva beograjske Politike.

Dan po izidu nove številke Naših obzorij je bila Hermana spet povabljena na pogovor k predsedniku RK ZSZ-ja.

Izrazil je obžalovanje nad dogodkom. Rekel je, da razume in da ne razume. Mogoče bi morali bolj vztrajati. A ni treba vreči puške v koruzo. Kar se ni zgodilo tokrat, se bo zgodilo kdaj drugič. Razmišljal je o tem in se dokopal do sklepa, da so Naša obzorja kadrovske podhranjena. Ne gre za intervju s predsednikom, gre za mnoge stvari, ki bodo postale v časopisu neizogibne, saj bo moral ta odgovarjati na izzive časa. Treba bo razširiti njegova obzorja, kakor pove že sam naslov časopisa. Ne moremo več obujati idile na kolovozih, ko vsepovsod okrog nas gradijo asfaltne ceste. Misliti bo treba na pomladitev uredništva. Nič se ne mudi: nekaj lahko storimo takoj, drugo bo samo od sebe prišlo jutri, pojutrišnjem. Popolnoma razume, da Hermana po tolikih letih ne zmore vsega sama. Zato ji predlaga novega pomočnika, tovariša Andrijo, saj ga pozna, že dve leti je član predsedstva RK ZSZ-ja in pogosto izraža zanimive ideje, ki bi jih bilo mogoče v časopisu uresničiti.

Hermana dvigne obrvi. Kdaj pa naj bi novi pomočnik nastopil?

Kaj je danes? Četrtek. No, lahko bi v ponedeljek. Torej v ponedeljek. A ne bi rad nič na silo. Se tovarišica Hermana strinja?

Strinja se.

Najprej se bo morala pogovoriti z Gito. Težko bo razumela, da ne more biti več njena pomočnica, niti po nazivu ne. Predsednik ni napovedal samo novega pomočnika, ampak tudi pomladitev, ki bo sledila. Hermano je spreletel leden srh. Nenadoma se je zavedela, koliko let že seda na svoj uredniški stolček. Nobena stvar ni večna, vse se vrti ... Kdo je že rekel to? Koliko je že stara? Petintrideset! Še včeraj ni pomislila na to, ta hip se ozira naprej: na leta vse tja do pokoja. Po glavi se ji spreletavajo različni

scenariji. Po vseh skače mladi tovariš Andrija, ambicioznež, kolikor ga pozna, na sestankih rad izstopa s svojimi mnenji, človek, obdarjen za voditelja. Kakšen pomočnik! Ne pomočnik, to je novi glavni in odgovorni urednik Naših obzorij. To je prava vsebina predsednikovega sporočila, zavita v celofan. Treba ga je le znati prebrati. Zdaj se bo treba ekspresno spraviti stran, na kakšno zavetno uredniško mesto v sorodni ustanovi. Res je, uspavala se je, nikoli ni razmišljala, da bo kdaj odšla. A zdaj nima druge izbire.

S pogledom poboža svojo uredniško mizo, svežnje papirjev in map, se zazre skozi okno v neskončje mestnih streh. Ko pozneje o tem nekoliko mrzlično poroča Giti, je slišati, kot bi ji razlagala, kaj je doživela v sanjah. V sanjah, ona, racionalka, ki nič ne da na sanje in podobne marnje! Razlaga, kako se je kot z jeklenim rezilom razstrl pred njo uredniški oder Naših obzorij, kakršen se bo ponudil gledalstvu čez pol leta. Med gledalci je uzrla tudi sebe in Gito. Sploh se nista usedli, ampak sta se med odmorom med enim drugim dejanjem kot po naključju sprehodili skozi parter. Na uredniškem odru so za pisalnimi stroji sedeli sami neznanci, mladi ljudje, in silovito tolkli po remingtonih; med njimi je sedel, se ji je zazdelo, a ni bila čisto prepričana, le Kari, naš devičnik, tudi on je vzneseno tolkel po remingtonu in se ni ozrl ne na levo ne na desno. Čisto v ospredju odra je imel mizo novi glavni in odgovorni, Andrija. Njegova miza je bila postavljena tako, da je vsem svojim podrejenim zrl v obraz. Ni sedel za mizo, ampak je stal pred njo. Roki je imel dvignjeni, kot bi dirigiral orkestru. S strani in od zadaj in od vsepovsod so vreli na oder najrazličnejši zvoki koncertnih instrumentov, cvilili, tulili, vreščali. Kakšne sanje, če so sploh bile sanje! Če niso bile sanje, sta bila pa živ, neznansko skeleč privid in prisluh, ki je paral ušesa.

P. S. Bralec se bo morda vprašal, od kod piscu vsa ta vednost o časopisu Nova obzorja in njegovih ustvarjalcih in o prelomnih dogodkih, ki so se mu pripetili. Odgovor je kar se da preprost: od devičnika Karija, ki je vse to videl na lastne oči in še bolj slišal na lastna ušesa, pa le malo tega razumel in dojel. Ko je odrasel, je razumel in dojel. In čutil potrebo, da mi o vsem tem tudi pove.